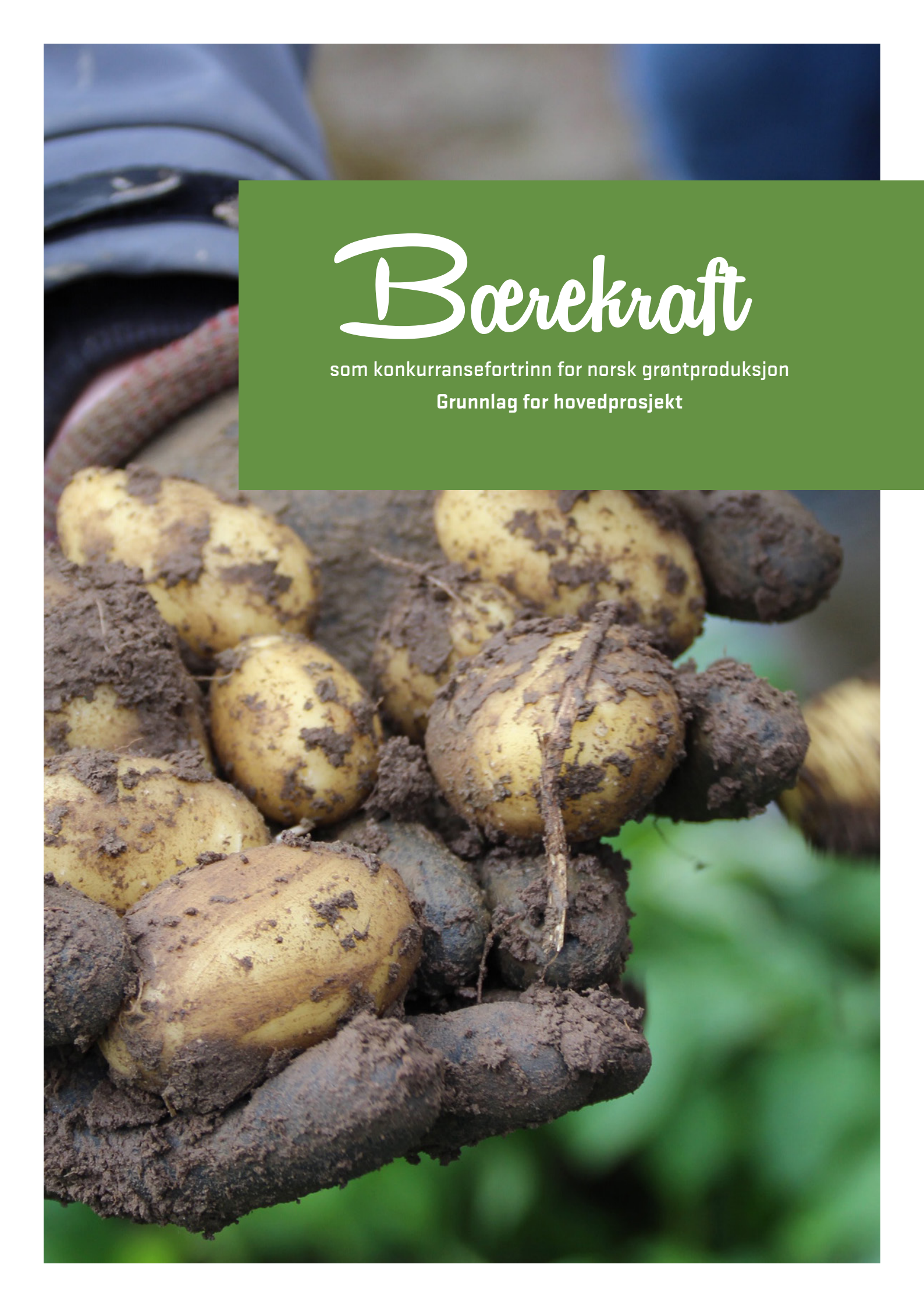

Bærekraft

som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon
Grunnlag for hovedprosjekt

Alle foto: Ellen-Margrethe Hovland

Innhold

Sammendrag	2
Innledning	3
Forprosjektets mandat	4
Begrepsbruk og funksjonsbeskrivelser.....	4
Bakgrunn	4
Forprosjektets forankring av bærekraft som konkurransefortrinn	5
Varighet, mål og forventede resultater i hovedprosjektet	6
Metode og fremdriftsplan.....	6
DEL 1 - Bærekraftstrategi med bærekraftindikatorer	8
Fase 1 Analyse og beslutning	8
Fase 2 Utvikling	11
Fase 3 Iverksetting	11
Fase 4 Evaluering og videreføring	12
DEL 2 - Plan for kompetanse på bærekraft i produsentleddet.....	13
Fase 1 Analyse og beslutning	13
Fase 2 Utvikling	13
Fase 3 Iverksetting	13
Fase 4 Evaluering og videreføring	13
Prosjektorganisering og samarbeidspartnere.....	14
Budsjett og finansiering.....	16
Budsjett	16
Finansiering	17
Målgrupper og nytteverdi.....	18
Plan for kommunikasjon og kunnskapsdeling fra prosjektet.....	18
Risikovurdering	19
Videre arbeid	19
Referanser	19

Bærekraft
- norsk konkurransefortrinn

Sammendrag

Forbrukertrendene viser økt fokus på plantebasert kosthold og norskproduserte matvarer, kombinert med krav om bærekraftig produksjon. I jordbruksoppgjøret 2019 jf. Prop. 120 S (2018-2019) ble det enighet om en satsing på innovasjon og vekst i grøntsektoren, med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert frukt, bær, potet og grønnsaker.

Ut fra dette ble det opprettet et Rådgivende utvalg for innovasjon og vekst i grøntsektoren, som i mars 2020 leverte rapporten «Grøntsektoren mot 2035». Bærekraft ble identifisert som et av seks strategisk viktige satsingsområder for å nå vekstambisjonen og økningen. Rapporten anbefalte å bygge bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon, gjennom et 3-årig hovedprosjekt med en totalramme på 30 MNOK. På bakgrunn av dette, ble det tildelt midler med støtte fra nasjonale tilretteleggingsmidler over jordbruksavtalen til et forprosjekt.

Forprosjektet har utarbeidet en plan for hvordan en felles bærekraftstrategi med tilhørende bærekraft-indikatorer kan utvikles, samt hvordan kompetansen om bærekraftig produksjon kan styrkes på produsentnivå. Målgruppen for satsingen er produsentene i Gartnerhallen, Nordgrønt, Produsentforeningen 1909, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, de samme som også har utarbeidet forslaget til hovedprosjekt.

For å lykkes med satsingen på å bygge bærekraft som norsk konkurransefortrinn, er det viktig at arbeidet er drevet av og for grøntprodusentene.

En kritisk suksessfaktor for hovedprosjektet er å skape engasjement og positivitet blant produsentene. Forprosjektet har derfor brukt mye tid på å forankre et hovedprosjekt blant produsentene. Det har vært viktig å avdekke hva som motiverer dem til å anvende bærekraftige prinsipper og metoder i sin produksjon. Siden det er stor variasjon i driftsstørrelse, økonomi, driftsstrategi og produksjon, er det behov for at hovedprosjektet gjør en grundigere analyse for å finne de rette strategiske satsingsområdene.

Hovedprosjektet vil være todelt. Den ene delen består av utviklingen av en bærekraftstrategi, med utvalgte fokusområder og tilknyttede, kvantifiserbare bærekraftindikatorer. Den andre delen består av planen for kompetanseløft. De to delene har flere felles kontaktpunkter og gjennomføringen av dem vil være koblet tett til hverandre. Begge hoveddelene vil bestå av fire faser.

Analysefasen bør resultere i utvalgelse av noen få, viktige fokusområder. Aktuelle fokusområder kan være forbedret agronomi gjennom økt kompetanse, økt ressursutnyttelse og derigjennom redusert matsvinn, samt produksjonsøkonomi og løpende dokumentasjon av relevante bærekraftindikatorer. Prosjektet vil dokumentere nå-situasjonen, samt sette mål og retning for bærekraftsatsingen i produsentleddet. Det vil samtidig avdekke områder med behov for styrket kunnskap og kompetanse, som vil resultere i en kunnskapsplattform og plan for kompetansebygging for grøntprodusentene.

Budsjettet har en totalramme på 63,8 MNOK. Finansieringsbehovet til kjerneaktivitetene (utarbeidelse av bærekraftstrategi og kompetanseheving) er budsjettetert til 29,3 MNOK, som er i tråd med rammen i «Grøntsektoren mot 2035». Totalrammen inkluderer også 12,5 MNOK til tilpasning av datasystemer. Det er også lagt inn en betydelig egenfinansiering fra prosjekteierne, på 22 MNOK. Det forutsettes at det kan registreres grunnlagstall for bærekraftindikatorene uten at dette krever dobbeltregistrering.

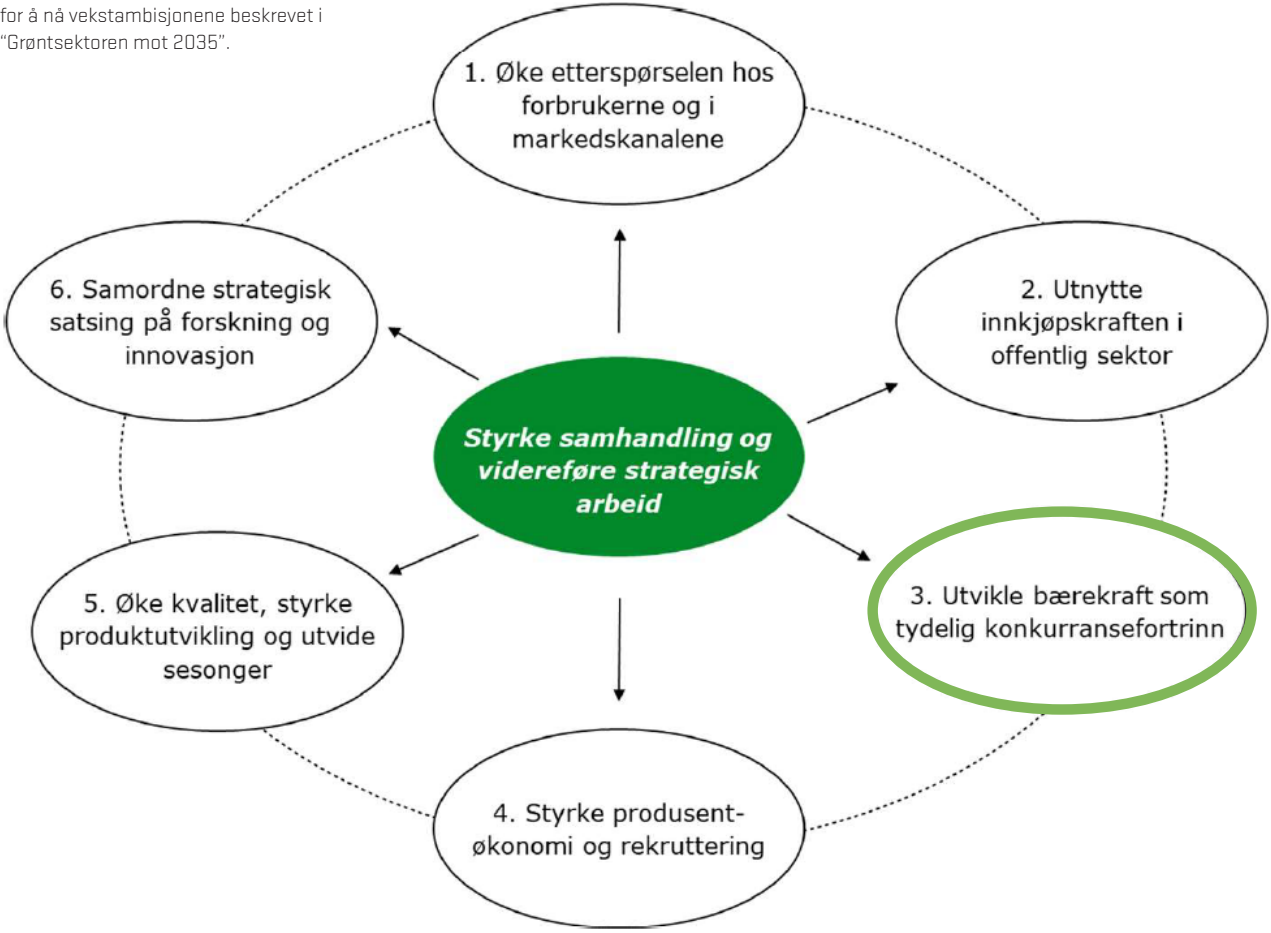
«Grøntsektoren mot 2035» formulerte en vekstambisjon på 75 % for en samlet grøntnæring og en 50 % økning av norskandelen innen 2035. Gjennom et vellykket hovedprosjekt vil dette kunne utgjøre en potensiell omsetningsøkning på 2,35 mrd. kroner for norske grøntprodusenter samtidig som forbrukernes ønsker imøtekommes. Andre effekter av hovedprosjektet er etablering av stolthet og et høyere minimumsnivå av kompetanse blant produsentene. Dette vil stimulere til rekruttering, som igjen kan sikre og øke selvforsyningsgraden. En mer bærekraftig grøntproduksjon kan også gi stor samfunnsnytte, gjennom blant annet reduserte klimautslipp, økt karbonbinding og økt biologisk mangfold.

Innledning

I jordbruksoppgjøret 2019 jf. Prop. 120 S (2018-2019) ble det enighet om en satsing på innovasjon og vekst i grøntsektoren, med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert vare. Ut fra dette ble det opprettet et Rådgivende utvalg for innovasjon og vekst i grøntsektoren, som i mars 2020 leverte rapporten «Grøntsektoren mot 2035». Rapporten formulerte en vekstambisjon på 75 % for en samlet grøntnæring innen 2035 og utvalgets mål for norskandel innen 2035 er en 50 % økning.

Som figur 1 viser, ble bærekraft ble identifisert som et av seks strategisk viktige satsingsområder for å nå vekstambisjonen og økningen, og rapporten anbefalte et 3-årig hovedprosjekt som skulle utvikle en bærekraftstrategi og styrke bærekraftkompetanse for produsentdelen av næringen. På bakgrunn av dette, ble det tildelt midler til et forprosjekt.

Figur 1 Bærekraft er et av seks satsingsområder for å nå vekstambisjonene beskrevet i "Grøntsektoren mot 2035".

Forprosjektets mandat

Forprosjektets mandat har vært å utarbeide en plan for hvordan en felles bærekraftstrategi med tilhørende bærekraftindikatorer kan utvikles, samt hvordan kompetansen om bærekraftig produksjon kan styrkes på produsentnivå. Forprosjektet har vært støttet med midler fra nasjonale tilretteleggingsmidler over jordbruksavtalen.

Forprosjektet har hatt en styringsgruppe bestående av produsentorganisasjonene sammen med faglagene. Prosjektgruppen har bestått av den samme sammensetningen. Prosjektleder har vært Anne Kari Heen, innleid fra Norsk Landbruksrådgiving Viken.

Styringsgruppen har bestått av:

Elisabeth Morthen / Ellen-Margrethe Hovland (leder), Gartnerhallen SA

Fritjof Sandstad, Nordgrønt

Ragnar Swift, Produsentforeningen 1909

Per Harald Agerup, Norges Bondelag

Arne Lofthus, Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Begrepsbruk og funksjonsbeskrivelser

I dette dokumentet er følgende ord og uttrykk definert som:

Bærekraft: Favner alle de tre pilarene miljømessig-, sosial og økonomisk bærekraft, i tråd med internasjonale definisjoner av begrepet bærekraft.

Norsk grøntproduksjon: Frukt, bær, poteter og grønnsaker

KPI: «Key performance indicator», et kvantifiserbart nøkkeltall

Produsenter: Begrepet brukes om alle produsenter av frukt og grønt, uavhengig av grossist-tilhørighet og omsetningskanaler

Produsentorganisasjon: Et foretak eid av flere produsenter

Produsentleddet: Omfatter alle produsenter og produsentorganisasjoner som er direkte tilknyttet produksjon av en vare i landbruket

Verdikjeden / grøntnæring: Omfatter alle ledd fra produksjon til omsetningsledd

Noteringsverktøy: Verktøy som produsentene bruker til dokumentasjon i produksjonen

Klimakalkulatoren: Digitalt verktøy som gir oversikt over klimafotavtrykket til produksjonen på det enkelte gårdsbruk.

Bakgrunn

En satsing på bærekraft er i tråd med FNs bærekraftsmål som er tydelige på at hvert land skal oppnå bærekraftig forvaltning og effektiv bruk av naturressurser (1). Det er også i tråd med EUs Green Deal (EUs vekst- og bærekraftstrategi) og den tilhørende Farm to Fork-strategien, som ønsker å styrke posisjonen til bønder og fiskere i forsyningskjedene (2, 3, 4). Strategien vektlegger produsentenes betydning for å lykkes med omstillingen til et mer rettferdig, sunt og miljøvennlig matvaresystem. Ved å gjøre bærekraft til Europas varemerke mener EU-kommisjonen at det kan åpne for nye forretningsmuligheter og utvidede inntektskilder for primærprodusentene.

I desember 2020 publiserte EU-kommisjonen råd om hvordan medlemslandene bør utforme sine nasjonale strategiske planer innen den felles landbrukspolitikken (CAP) for å nå målene i Green Deal (5). Kommisjonen ønsker å tilrettelegge for et mer bærekraftig landbruk, samtidig som de garanterer for inntekten til bøndene. De strategiske planene må derfor fokusere på modernisering, verdiøkning i alle deler av verdikjeden, samt styrke miljø- og bærekraftsarbeidet i jordbruket.

I januar 2021 la regjeringen fram sin klimaplan for å nå Norges del av målet i Parisavtalen (6). Klimaplanen fastslår at klimaavtalen som ble inngått mellom staten og landbruket i juni 2019 fortsatt er bærebjelken i det videre klimaarbeidet i landbruket. Landbruket, representert ved Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, utarbeidet i 2019 en plan for hvordan norsk landbruk kan redusere sine utslipp uten at det går utover matproduksjonen. Landbruket skal produsere det forbrukerne etterspør på en bærekraftig måte, og tiltakene skal i hovedsak foregå ute hos produsentene. Fra planens åtte satsingsområder er det i særlig relevant å knytte bærekraftsarbeidet i produsentleddet til seks av disse områdene:

1. Klimakalkulatoren
3. Fossilfri maskinpark
4. Fossilfri oppvarming
5. Bedre bruk av gjødsel og god agronomi
7. Jorda som karbonlager
8. Ny climateknologi

Forbrukerundersøkelsen «Norske Spisefakta 2018» viser at norske forbrukere blir stadig mer opptatt av bærekraft (7). Merking av klimafotavtrykk på produktnivå er på vei inn i matvaremarkedet. Det forventes at disse trendene vil vedvare og styrke seg i årene fremover.

*For å lykkes er det avgjørende
at det er produsentleddet selv som leder denne satsingen.*

Store deler av norsk grøntproduksjon er arbeidsintensiv produksjon med stort behov for sesongarbeidskraft. Det siste årets utfordringer knyttet til viruspandemien har understreket betydningen av den sosiale pilaren i bærekraft.

I tråd med både globalt, europeisk og nasjonalt fokus på bærekraftig matproduksjon, ønsker norske grøntprodusenter å ta en aktiv rolle i arbeidet med å utvikle bærekraft som konkurransefortrinn for norsk produksjon. Satsingen innebærer å utvikle en felles bærekraftstrategi, identifisere relevante bærekraftindikatorer og lage en plan for kompetansebygging. For å lykkes er det avgjørende at det er produsentleddet selv som leder an i dette arbeidet. Dersom denne satsingen lykkes, vil det bidra til å sikre godt omdømme for norsk grøntproduksjon og bygge konkurransekraft for norske grøntprodukter.

Forprosjektets forankring av bærekraft som konkurransefortrinn

En kritisk suksessfaktor for hovedprosjektet er at det skaper engasjement og positivitet for bærekraftsarbeidet blant produsentene. Forprosjektet har derfor brukt mye tid på å forankre et hovedprosjekt blant produsentene. Det har vært viktig å avdekke hva som motiverer produsentene til å anvende bærekraftige prinsipper og metoder i sin produksjon.

Forprosjektet og anbefalingen til et hovedprosjekt er et resultat av i underkant av 20 ulike innspill og 15 ulike bærekraftsrapporter og bærekraftstrategier i like og ulike sektorer i inn- og utland. Over 40 produsenter har deltatt på innspillmøter, eller kommet med skriftlige og muntlige innspill. Produsentene har gjennom generasjoner vært opptatt av den langsiktige verdiskapingen. Ansvarlighet i forhold til hvordan gårdens ressurser overleveres til neste generasjon er svært sentralt i hvordan de planlegger driften. Siden det er stor variasjon i driftsstørrelse, økonomi, driftsstrategi og produksjon, er det derfor behov for at hovedprosjektet går grundigere til verks for å finne de rette strategiske satsingsområdene.

Basert på samtaler med og undersøkelser av hvordan andre organisasjoner og bedrifter har gjennomført arbeid knyttet til bærekraft, tilrår forprosjektet at analysefasen bør resultere i utvelgelsen av noen få, viktige fokusområder. Erfaringsmessig sikrer dette bedre fremdrift og gjennomføringsevne. Kartleggingen gjennom forprosjektet peker på at aktuelle fokusområder kan være forbedret agronomi gjennom økt kompetanse, økt ressursutnyttelse og derigjennom redusert matsvinn, samt produksjonsøkonomi og løpende dokumentasjon av relevante bærekraftindikatorer.

Varighet, mål og forventede resultater i hovedprosjektet

Prosjektet er 3-årig, med oppstart tidlig i 2022.

Mål: Utvikle bærekraft til å bli et konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon.

Å utvikle og gjennomføre en bærekraftstrategi med tilhørende kompetanseløft er grunnleggende for å gi alle grøntprodusenter eierskap til målet. Eierskapet er viktig for å skape motivasjon for å løfte egen produksjon mot målene som blir definert i bærekraftstrategien. Kompetanseløftet er viktig for å heve hele den norske grøntproduksjonen mot enda mer bærekraftig produksjon.

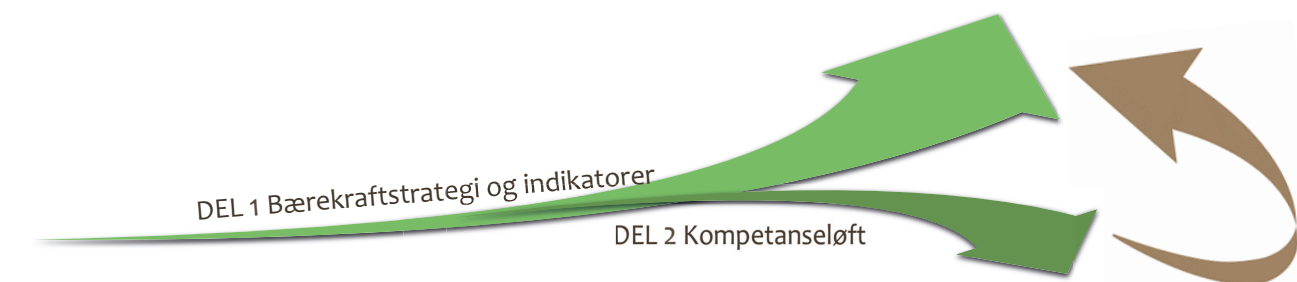
Hovedprosjektet vil resultere i en felles bærekraftstrategi med 3-5 definerte fokusområder og tilhørende bærekraftindikatorer. Prosjektet vil videre dokumentere nå-situasjonen, samt sette mål og retning for bærekraftsarbeidet i produsentleddet. Det vil samtidig avdekke områder med behov for styrket kunnskap og kompetanse, som vil resultere i en kunnskapsplattform og plan for kompetansebygging for grøntprodusentene.

Metode og fremdriftsplan

Anbefalingene fra rapporten «Grøntsektoren mot 2035» har blitt lagt til grunn ved utforming av hovedprosjektet.

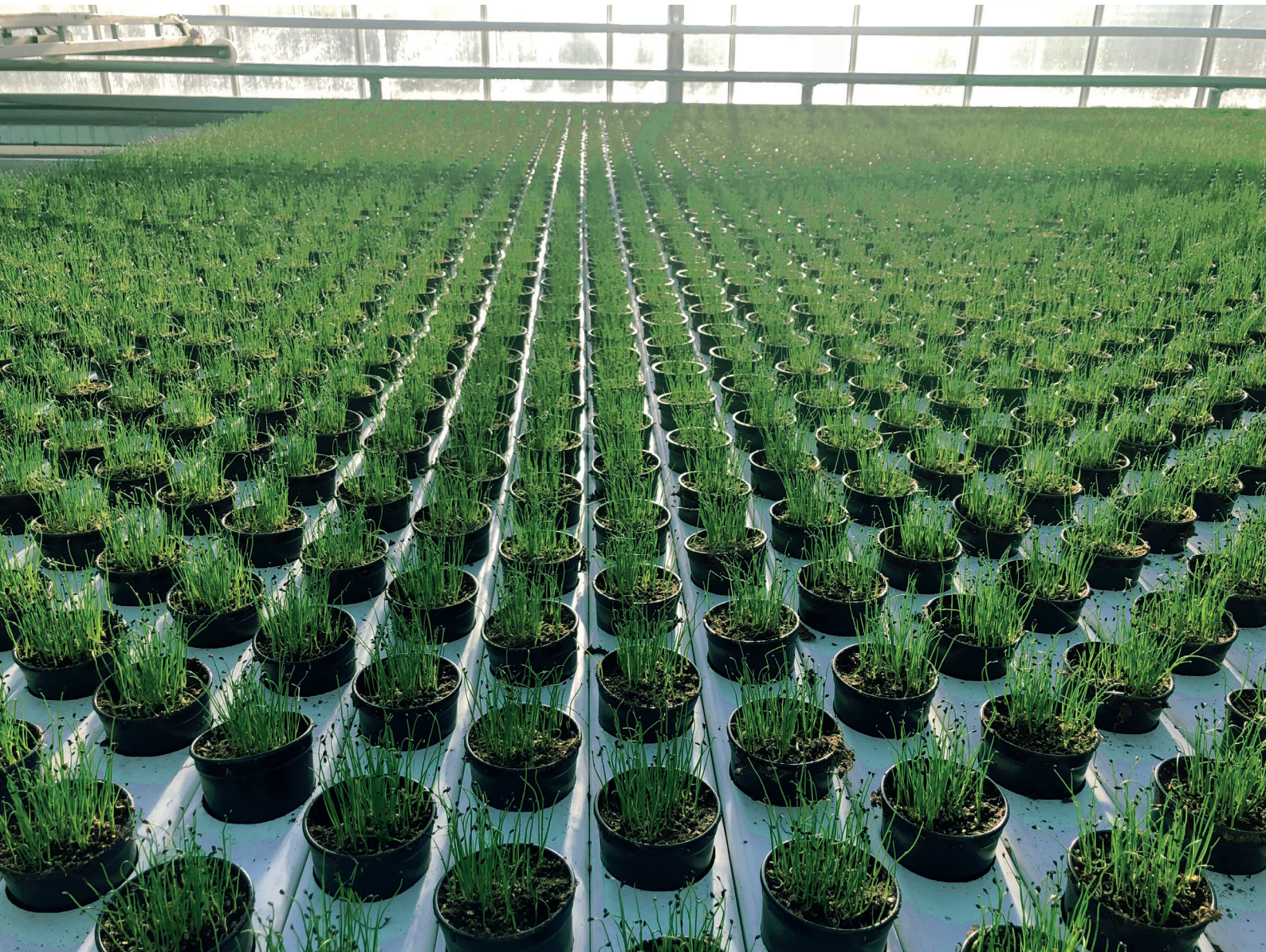
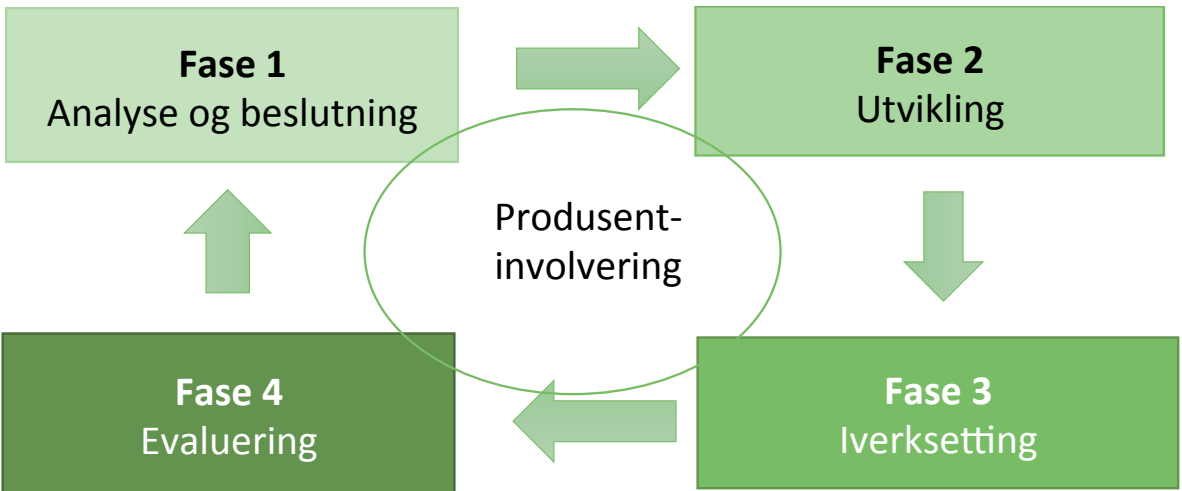
Hovedprosjektet vil være todelt. Den ene delen består av utvikling av en bærekraftstrategi, med utvalgte fokusområder og tilknyttede, kvantifiserbare bærekraftindikatorer. Den andre delen består av en plan for kompetanse på bærekraft i produsentleddet. Som figur 2 viser, vil gjennomføringen av de to delene være tett koblet til og gjensidig avhengige av hverandre.

Figur 2 Hovedprosjektet vil bestå av to, tett sammenknyttede, hoveddeler, hvor analysefasen danner grunnlag for den videre gjennomføringen av begge hoveddelene. Styrket kompetanse sikrer utvikling i ønsket retning for indikatorene.

Begge hoveddelene vil bestå av fire faser, som vist i figur 3. Gjennomføringen av dem vil følge samme rekkefølge, men tidsmessig er de noe forskjøvet.

Figur 3 De to hoveddelene i prosjektet består av fire ulike fasene

DEL 1 – Bærekraftstrategi med bærekraftindikatorer

Fase 1 Analyse og beslutning

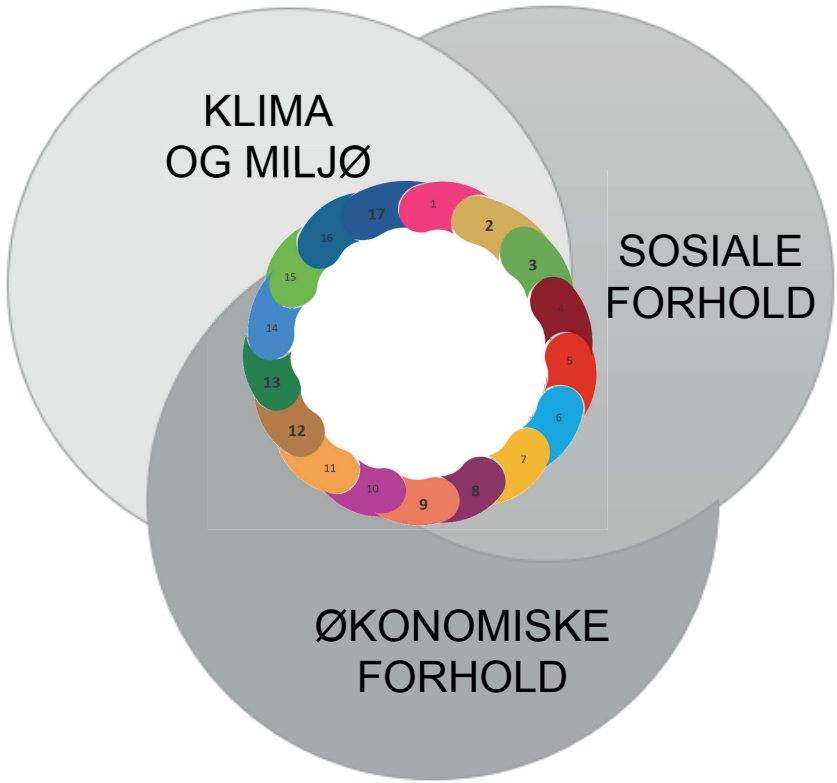
A. Analyse av nåsituasjon, og de norske grøntprodusentenes fortrinn og utfordringer

Analysefasen vil omfatte alle de tre pilarene: klima/miljø, sosial og økonomisk bærekraft. Det skal gjøres analyser av nåsituasjonen for norsk grøntproduksjon, som grunnlag for mål for den norske produksjonen. Resultatet vil også kunne brukes til sammenligning med andre nasjonale og internasjonale mål (figur 4).

Analyser knyttet til den **klima- og miljømessige pilaren** vil for eksempel ta for seg hvordan produksjonen samspiller med det omkringliggende miljø. Kompetanse og verktøy som kan gjøre en reel og målbar forskjell hos den enkelte produsent faller innunder her. Eksempler på relevante faktorer er

- Energikilder, vekstmedium, gjødsel, vannforbruk og andre innsatsfaktorer
- Jordhelse og biologiske mangfold (pollinatorer, kantsoner, CO2-binding: biokull, fangvekster, mm)
- Salgbar avling/svinn (produsenter, pakkerier, og gjerne industri- og omsetningsleddet)
- Gjenvinning og resirkulering av ressurser

Figur 4 Analysen vil omfatte alle tre pilarene innen bærekraft. Resultatene vil blant annet knyttes til FNs 17 bærekraftsmål, for eksempel nummer 2, 3, 8, 9, 12, 13 og 17.

Analyser knyttet til **den sosiale pilaren** vil avdekke de menneskelige sammenhenger og relasjoner som bedriften og produsenten inngår i, eksempelvis interne arbeidsforhold, ledelseskompetanse i virksomheten og forholdet til samfunnet i form av lover og regler. Dette er faktorer som kan være lette å beskrive, men vanskelige å måle. Disse sosiale faktorene er også viktige for norsk grøntproduksjon sitt omdømme i samfunnet. Et godt omdømme er nødvendig for tilliten i samfunnet og en robust produksjon. Eksempler på relevante faktorer er

- Trivsel, produsentmiljø, nettverk
- Arbeidsforhold, fast ansatte og sesongarbeidere
- HMS-standard

Den økonomiske pilaren er et svært viktig element for bærekraft i produksjonen. Fundamentet for en robust produksjon er god produksjonsøkonomi. Relevante faktorer er

- Lønnsomhet i produksjonen for ulike bruksstørrelser
- Verdensmarkedsprisen og internasjonale handelsavtaler
- Ulike geografiske produksjonsområder og salgsarenaer
- Risikonivå, bl.a. tilpasning i produksjonsmetoder til røffere klima
- Ny teknologi som grunnlag for mer effektiv og konkurransedyktig produksjon

Analysene vil trolig finne tiltak knyttet til en pilar, men også flere. Et eksempel er bedre utnyttelse av råvarevolumet, som både gjenspeiler redusert matsvinn (klima/miljø) og bedret økonomi. Et annet eksempel er anstendig lønn, som er knyttet til både den sosiale og økonomiske pilaren.

I denne fasen er det viktig med samarbeid i hele verdikjeden.

B. Utvalgelse av fokusområder

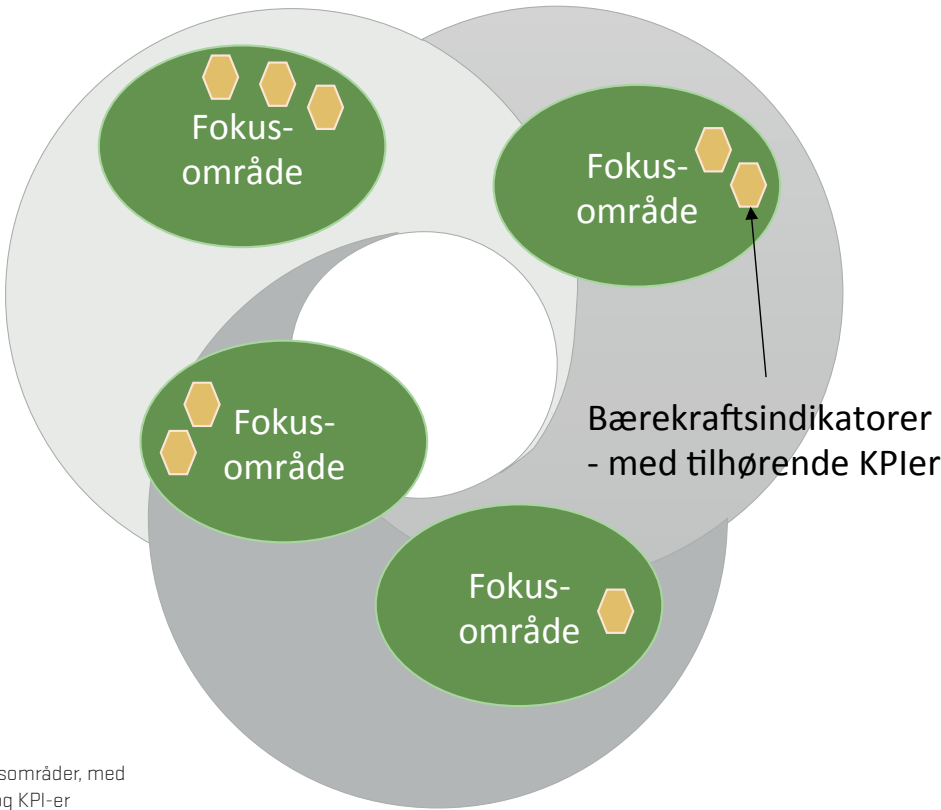
Ut fra analysen (pkt. A) vil det velges ut 3-5 fokusområder som alle produsentene kan forenes om.

- Vesentlighetsanalyse kan være en metode for utvelgelsen

C. Identifisering og utvalgelse av bærekraftindikatorer

Med basis i de valgte fokusområdene (pkt. B) skal det velges relevante bærekraftindikatorer innenfor fokusområdene (figur 5).

- Definere KPI-er til de valgte indikatorene
- Identifisere eksisterende informasjon relevant for KPI-ene
- Identifisere manglende informasjon for KPI-ene

Figur 5 Det vil velges ut 3-5 fokusområder, med tilhørende bærekraftindikatorer og KPI-er

Det er viktig at de valgte indikatorene støtter samhandlingen i verdikjeden rundt et felles, langsiktig og planmessig arbeid med å styrke særpreg og kvalitet i norsk grøntsektor (8). Indikatorene bør kunne sees i sammenheng med FNs bærekraftsmål, EUs Green Deal/Farm to Fork-strategi og regjeringens nasjonale bærekraftambisjon. Indikatorene må også sees i sammenheng med hvordan bærekraft skal kommuniseres – slik at en samhandling med andre aktører i verdikjeden og andre for- og hovedprosjekt blir viktig her.

D. Analyse og identifisering av hensiktsmessige verktøy for dokumentasjon og rapportering

Analysen vil identifisere eksisterende verktøy og eventuelt for hvilke parameter det mangler dokumentasjonsverktøy eller andre rapporteringsmetoder per nå. Leverandører av hensiktsmessige verktøy kontaktes for videre samarbeid. Slike leverandører kan være:

- KSL (plantevern, sosiale arbeidsforhold (HMS))
- Klimakalkulatoren
- Øvrige noteringsverktøy (innsatsfaktorer (gjødsel, plantevernmidler, energi, vekstmedium, mm))
- SSB / Landbruksdirektoratet (kartlegging av matsvinn på produsentleddet)

Klimakalkulatoren må definere hvilke data de ulike noteringsverktøyene må levere, basert på de utvalgte bærekraftindikatorene (pkt. C).

E. Kartlegging av dataflyt

Basert på valget av fokusområder og bærekraftindikatorene (pkt. B og C) og hensiktsmessige dokumentasjonssystemer (pkt. D) skal det kartlegges om det er tilstrekkelig dataflyt mellom de relevante datasystemene til å kunne hente ut status for KPI-ene.

- Kartlegge hvordan relevante data utveksles mellom ulike systemer.
- Identifisere hensiktsmessige måter for produsentene å rapportere inn dataene på, og fra hvilke systemer den aggregerte informasjonen bør hentes ut.
- Identifisere eventuelle behov for bedre datautveksling mellom systemene

Figur 6 Produsentenes digitale noteringsverktøy (i sentrum) blir navet i innsamlingen av data. Fra disse systemene skal informasjonen flyte tilbake til produsentene og videre til KSL og Klimakalkulatoren. Samtidig skal aggregert informasjon deles med produsentene.

De ulike temaene fra fase 1 videreføres med de samme bokstavene i de påfølgende fasene, for å gjøre det enklere å følge arbeidsflyten gjennom prosjektet.

Fase 2 Utvikling

Resultatene fra analyse- og beslutningsfasen vil avdekke hvor det eventuelt er behov for å utvikle bedre registreringssystemer, rapporteringssystemer og dataflyt (figur 6). Dette danner grunnlaget for utviklingen som skal skje i denne fasen.

C. Bærekraftindikatorer

Det skal etableres systemer for dokumentasjon av bærekraftindikatorene, inkludert etablering av registreringsmåter for informasjon som mangler per nå. Dette kan være enten i form av registreringsverktøy eller enklere Excel-løsninger.

D. Tilpasning av dokumentasjonsverktøy

I den grad analysefasen avdekker at det er nødvendig, skal det tilpasses eller etableres bedre muligheter for registrering av de relevante indikatorene i de hensiktsmessige dokumentasjonsverktøyene og rapporteringssystemene.

Noteringsverktøy: Hovedprosjektet skal ikke stå for utvikling eller bekoste utvikling av noteringsverktøyene, men må ha tett dialog med disse for å sikre at det finnes mulighet for dokumentasjon av all relevant informasjon i ett eller flere dokumentasjonsverktøy.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL) må inkludere dokumentasjon av sosial bærekraft, HMS, plantevernjournal, gjødselplan og andre relevante dokumenter.

Klimakalkulatoren: hovedprosjektet vil bekoste tilpasninger til øvrige kulturer i grøntproduksjonen, utover poteter og veksthus, forutsatt at tildeling av midler til hovedprosjektet gir rom for dette.

Statistisk sentralbyrå (SSB) / Landbruksdirektoratet: dersom det i analysefasen er identifisert relevante indikatorer fra statistikk som SSB eller Landbruksdirektoratet innhenter, må det tilrettelegges for at disse skal brukes som dokumentasjon, f.eks. via implementering i KSL.

E. Dataflyt

For å fasilitere og tilrettelegge for god dataflyt mellom relevante datasystemer, som Landbrukets Dataflyt, KSL, KlimaSmart Landbruk og eventuelt andre relevante aktører, skal hovedprosjektet skape en møteplass for disse. I den grad det ikke allerede finnes nødvendige utvekslingsavtaler og overføringsløsninger for data, må hovedprosjektet gjennom denne fasen tilrettelegge for at systemeierne etablerer dette.

Fase 3 Iverksetting

Tiltakene som skal gjennomføres i denne fasen baserer seg på kunnskap fra fase 1 og fase 2, og samles i denne fasen. Det er særlig punktene B, C og D som vektlegges.

Denne fasen skal etablere nyttig dokumentasjon for produsentene på produsentnivå. Dokumentasjonen skal fungere som beslutningsstøtte for tiltak i produksjonen, for eksempel:

- Klima og miljø
- Økonomi
- Sosiale forhold
- Muligheter for samhandling med relevante initiativer innenfor sirkulærøkonomien, som biogassanlegg

Fasen skal også fremskaffe samlet dokumentasjon fra produsentleddet på et aggregert nivå. Dokumentasjonen skal brukes i videre arbeid med:

- Etablering av bærekraft som norsk konkurransefortrinn
- Samhandling med grossister, handel og industri for felles bærekraftstrategi
- Samarbeid med prosjekter som underbygger økt norsk forbruk av frukt og grønt
 - o Utvikling og gjennomføring av en kommunikasjonsplan for å løfte frem norsk produksjon sine fortrinn innenfor bærekraft.
 - o Økt forbruk av norsk frukt og grønt i offentlig sektor
 - o Utvidet sesong av norske varer

Sammen med andre relevante bærekraftinitiativ vil det utvikles hovedbudskap for hvordan bærekraft skal kommuniseres som konkurransefortrinn for norsk grønt, basert på de valgte indikatorene og fokusområdene i fase 1 og dokumentasjonen av indikatorene i fase 2. Disse hovedbudskapene skal videreføres som input til prosjektet 'Økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt' (anbefalingsområde 1 i «Grøntsektoren mot 2035» (8)).

Gjennom hele denne fasen må det være god samhandling med grossister, handelen og industrien, slik at bærekraftstrategier blir samordnet og gjennomgående i verdikjeden.

Fase 4 Evaluering og videreføring

Det vil gjennomføres en evaluering av de ulike fasene av denne delen av prosjektet.

Produsentinvolvering

Analyse av situasjonen. Har vi oppnådd ønsket engasjement, positivitet og stolthet i produsentleddet?

A. Evaluering av nåsituasjon, og de norske grøntprodusentenes fortrinn og utfordringer

Evaluering av nåsituasjonen og utviklingen over tid, basert på hovedanalysen (pkt. A) gjort i fase 1.

B. Fokusområder

Evaluering av valgte fokusområder gjort i fase 1, med vurdering av relevans og behov for endring.

C. Bærekraftindikatorer

Evaluering av valgte indikatorer gjort i fase 1, med vurdering av relevans og behov for endring.

D. Dokumentasjonsverktøy

Evaluering av hvorvidt dokumentasjonsverktøyene er hensiktsmessige og fungerer tilfredsstillende.

E. Dataflyt

Evaluering av om dataflyten fungerer tilfredsstillende og etter formålet.

Den samlede evalueringen av denne hoveddelen vil avdekke om det er skapt et felles ønske om å bygge bærekraft som et konkurransefortrinn. Evalueringen vil også avdekke om det er god nok dokumentasjon på tiltak og handlinger som allerede gjøres, samt hvordan nå-situasjonen er sammenlignet med våre definerte mål og andre nasjonale og internasjonale bærekraftsmål. Det vil også avdekkes om det er behov for å utvikle noe nytt, enten fokusområder, indikatorer eller konkrete tiltak/handlinger.

DEL 2 – Plan for kompetanse på bærekraft i produsentleddet

Kompetanseplanen vil henge tett sammen med bærekraftstrategien, slik at kompetansen som styrkes i del 2 underbygger strategien og de valgte målene i del 1. Kompetansehevingen vil være knyttet til både fag (økonomi, klima, miljø, produksjonsteknikk- og metoder) og relasjon (ferdigheter, evner, kunnskap og kommunikasjon).

Fase 1 Analyse og beslutning

Denne fasen vil avdekke kunnskapshull og behovene for styrket kompetanse ut fra de valgte fokusområdene og indikatorene i del 1, fase 1. Det skal gjøres analyser av:

- Kunnskapshull og kompetansebehov knyttet til fokusområder med indikatorer fra del 1
- Kunnskapshull og kompetansebehov knyttet til bruk av dokumentasjonsverktøyene fra del 1
- Eksisterende kunnskaps- og kompetansetilbud innen bærekraft (utdanningstilbud, kurs, seminarer, etc).

Fasen vil definere 3-5 konkrete kompetansemål.

Fase 2 Utvikling

Basert på funnene i forrige fase vil denne fasen inneholde nødvendig utvikling for å gjennomføre et kompetanseløft innen bærekraft i grøntproduksjonen.

- Utvikling av kurstilbud for manglende kompetanseområder innen fokusområdene (integreres i kompetanseplattformen)
- Utvikling av forum og møteplasser for kompetanseheving
- Utvikling av en kompetanseplattform/-portal som samler alle kunnskaps- og kompetansetilbud innen bærekraft.

Fase 3 Iverksetting

Kompetansemålene som ble valgt i del 2, fase 1 vil danne grunnlag for utvelgelse av nøkkeltkurs.

Kompetanseløftet vil bestå av:

- Lansering av kompetanseplattform/-portal
- Utvelgelse av nøkkeltkurs relatert til fokusområdene, som et obligatorisk minimumsnivå for kompetanse
- Gjennomføring av nøkkeltkurs
- Kommunikasjon for å gjennomføre behovsbaserte kompetansetiltak (avvik mellom nå-situasjonen og ønsket situasjon) (gjennomføres i nært samarbeid med del 1)

Nøkkeltkursene vil sikre et felles ønsket kompetansenivå blant grøntprodusentene

Kompetanseløftet gjennomføres med et bredt utvalg av samarbeidspartnere. Gjennomføringen av arbeidsgiverkurset vinteren 2020/2021 er et godt eksempel på hvordan et kompetansehevingstiltak kan gjennomføres og lykkes når flere aktører i næringa går sammen.

Fase 4 Evaluering og videreføring

Det vil gjennomføres en evaluering av de ulike fasene av denne delen av prosjektet.

- Evaluering av produsentinvolvering og oppnådde kompetansemål
- Evaluering av kompetansetilbudet som helhet og relatert til bærekraft som konkurransefortrinn

Rapportering av måloppnåelse, status ved prosjektavslutning og tiltak for videre arbeid vil settes sammen med evalueringen av del 1 og danne grunnlaget for prosjektets sluttevaluering.

Prosjektorganisering og samarbeidspartnere

Prosjekteiere: Nordgrønt, Produsentforeningen 1909, Gartnerhallen, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag er initiativtagere og prosjekteiere (tabell 1). Sammensetningen har fungert godt i forprosjektet, og vurderes som en robust sammensetning i hovedprosjektet. Det opprettes en arbeidsgruppe og en styringsgruppe bestående av representanter for prosjekteierne.

Tabell 1 Prosjekteierne, deres roller og kontaktpersoner

Organisasjon/ foretak	Kort beskrivelse av prosjekteierne og deres roller i prosjektet	Kontaktperson
Gartnerhallen SA	Leder av styringsgruppen og deltager i arbeidsgruppen og referansegruppen. Gartnerhallen er den største produsentorganisasjonen (omlag 65 prosent av produksjonen) og er hovedleverandør til BAMA, som selger videre til to dagligvarekjeder; NorgesGruppen og REMA 1000.	Elisabeth Morthen
Produsentforeningen 1909	Deltager i styringsgruppen, arbeidsgruppen og referansegruppen. Produsentforeningen 1909 leverer til enkelte mindre, uavhengige grossister.	Ragnar Swift
Nordgrønt	Deltager i styringsgruppen, arbeidsgruppen og referansegruppen. Nordgrønt er Coop Norge sin samarbeidsorganisasjon.	Fritjof Sandstad
Norges Bondelag	Deltager i styringsgruppen, arbeidsgruppen og referansegruppen. Norges Bondelag er den største organisasjonen for næringspolitikk og service for bønder i Norge. De har som mål å fremme felles saker for produsenter, trygge landbruket og ivareta bygdenes økonomiske, sosiale og kulturelle interesser.	Per Harald Agerup
Norsk Bonde- og Småbrukarlag	Deltager i styringsgruppen, arbeidsgruppen og referansegruppen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er en partipolitisk uavhengig organisasjon som arbeider for å bedre jordbrukets økonomiske og sosiale rammebetingelser.	Arne Lofthus

Prosjektleder for hovedprosjektet rekrutteres eksternt og knyttes opp mot Gartnerhallen.

Det foreslås en **referansegruppe** bestående av Landbruksdirektoratet, Stiftelsen Norsk Mat, Opplysningskontoret for frukt og grønt, Norsk Gartnerforbund, Norsk Landbruksrådgiving, Norsk Grønt, prosjekteierne og deres produsenter, samt eventuelt andre relevante partnere.

De ulike fasene i prosjektet vil kreve **aktivt samarbeid** med en rekke aktører. Noen av disse vil også være representert i referansegruppen. Eksempler på aktuelle samarbeidspartnere i de ulike delene og fasene er presentert i tabell 2:

Tabell 2

Prosjektdel	Aktuelle samarbeidspartnere
Prosjektledelse og evaluering	Innleid prosjektleder, prosjekteierne (Gartnerhallen, Nordgrønt, Produsentforeningen 1909 og faglagene Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag)
Del 1	Innleid kompetanse, prosjektleder, prosjekteierne, pakkerier, produsentleddet
	Leverandører av noteringsverktøy, Klimasmart Landbruk, Landbrukets Dataflyt, Landbruksdirektoratet/SSB, fylkeskommuner, statsforvaltere
	NOFIMA, NMBU, NIBIO, NORSUS, SINTEF, OsloMet og øvrige nasjonale- og internasjonale forskningsmiljøer
	Norsk Landbruksrådgiving, Norsk Gartnerforbund, Stiftelsen Norsk Mat (KSL), Opplysningskontoret for frukt og grønt (DFG), Norsk Grønt, øvrige nærings- og markedsaktører (grossister, med flere)
Del 2	Innleid kompetanse, prosjektleder, prosjekteierne, produsentleddet
	Klimasmart Landbruk, Stiftelsen Norsk Mat (KSL), Norsk Landbruksrådgiving, Norsk Gartnerforbund, Norsk Grønt, NMBU, NIBIO, fagskoler, fylkeskommuner, regionale grønne fagsenter, øvrige nasjonale og internasjonale høyskoler/ universiteter, andre aktører

Prosjekteierne og produsentene involveres i alle faser og i begge deler av hovedprosjektet. Med dette sikres det kompetanse- og informasjonsflyt mellom hovedprosjektet og prosjekteierne. Norsk Grønt og Landbruksdirektoratet (i rollen som forvalter av nasjonale tilretteleggingsmidler over jordbruksavtalen) vil sammen med prosjekteierne sikre informasjonsflyt mellom de andre prosjektene som sammen skal bidra til å nå målene satt i «Grøntsektoren mot 2035».

Budsjett og finansiering

Budsjett

Budsjettet har en totalramme på 63,8 MNOK. Kostnadene til kjerneaktivitetene i prosjektet (utarbeidelse av bærekraftstrategi og kompetanseheving) er budsjettert til 29,3 millioner. Dette er i tråd med rammen beskrevet i rapporten «Grøntsektoren mot 2035».

Forprosjektet har avdekket at Klimakalkulatoren er avhengig av bærekraftstrategiens valg av fokusområder og indikatorer for å kunne rapportere på relevante data. På samme måte er fokusområdene og indikatorene knyttet til klima/miljø avhengig av Klimakalkulatoren som dokumentasjonsverktøy. Det er ikke tilstrekkelige midler igjen til å ferdigstille Klimakalkulatoren til å omfatte norsk grøntproduksjon. Forprosjektet anbefaler derfor at kostnader til tilpasning av Klimakalkulatoren til norsk grøntproduksjon legges til hovedprosjektet. Det er også behov for å utvikle dokumentasjonssystemer til de andre bærekraftpilarene, for eksempel KSL. Det er derfor budsjettert med 12,5 MNOK til tilpasning av datasystemer i 2022, som kommer i tillegg til den årlige bevilgningen. Til sammen er dermed det offentlige finansieringsbehovet på 41,8 MNOK.

Det er lagt inn egenfinansiering fra prosjekteierne på 22 MNOK. Egeninnsatsen utgjør en stor del av prosjektet og viser produsentenes vilje til å gjennomføre og bidra for at prosjektet skal lykkes. Egeninnsatsen i budsjettet er omtrent likt fordelt mellom de to hoveddelene og knyttet blant annet til input fra andre relevante prosjekter der prosjekteierne deltar med ressurser. Eksempler på dette er et prosjekt på lønnsomhetsutvikling i Gartnerhallen, teknologiprojekter innen solkraft og ren energi i Bondelaget og SUBTECH-prosjektet om klimavennlige vekstmedium som fullgodt alternativ til torv og kokos i regi av NIBIO, hvor det også deltar veksthus- og bærprodusenter fra ulike deler av landet. Produsentene bidrar også med annen form for egeninnsats, dette fremkommer spesielt under gjennomføring av kompetansehevingstiltak, i tillegg til tiltak knyttet til informasjon og dokumentasjon i del 1 bærekraftstrategi.

Tabell 3 viser kostnadene fordelt på ulike faser og ulike år. Den viser at del 1 av prosjektet står for en større del av kostnadsrammen enn del 2. Samtidig baserer en rekke elementer i del 1 seg på arbeid som gjennomføres i del 2 og vise versa, så de to delene er gjensidig avhengige av hverandre. Analyse- og beslutningsfasen er en viktig del, og utgjør en stor andel av budsjettet, men det er likevel utviklings- og iverksettelsesfasene som utgjør hoveddelen av kostnadene. Dette er essensielt for å lykkes med prosjektet.

Tabell 3 Budsjett for prosjektets ulike faser fordelt på de ulike årene av prosjektets varighet

Aktivitet	2022	2023	2024	Totalt
Prosjektledelse	1 850 000	1 850 000	1 850 000	5 550 000
Del 1, fase 1 Analyse	10 600 000			10 600 000
Del 1, fase 2 Utvikling	12 575 000	5 075 000		17 650 000
Del 1, fase 3 Iverksettelse	3 800 000	3 800 000	2 300 000	9 900 000
Del 1, fase 4 Evaluering			1 400 000	1 400 000
Del 2, fase 1 Analyse	800 000	500 000		1 300 000
Del 2, fase 2 Utvikling		2 175 000	300 000	2 475 000
Del 2, fase 3 Iverksettelse		1 100 000	13 000 000	14 100 000
Del 2, fase 4 Evaluering			575 000	575 000
Sluttevaluering			275 000	275 000
Totalsum	29 625 000	14 500 000	19 700 000	63 825 000

Forutsetninger for budsjettet knyttet til del 1 fase 2

Det forutsettes at produsentene kun skal behøve å registrere innsatsfaktorer, tiltak i produksjonen, regnskapstall, mv. i selvvalgte digitale verktøy, uten behov for dobbeltregistrering. Der det ikke finnes registreringsmuligheter for de ulike parameterne/indikatorene definert i analysefasen må dette utvikles. Det vil derfor være behov for at noteringsverktøyene registrerer relevante innsatsmidler og produksjonsmessige tiltak i større grad enn i dag. Det forutsettes at slik systemutvikling bekostes av den enkelte systemleverandør (leverandør av noteringsverktøy).

Det forutsettes videre at rammeverket for poteter og veksthusproduksjon (som utvikles i 2021) i Klimakalkulatoren kan tilpasses de øvrige kulturene i grøntproduksjon og at det blir mulig å dokumentere bruk av fornybar energi og karbonlagring i Klimakalkulatoren.

Finansiering

Tabell 4 viser finansieringen av hovedprosjektet. Totalrammen for finansieringen er 63,8 MNOK, hvorav 41,8 MNOK er offentlig finansiering og 22 MNOK er egenfinansiering. Av de offentlige midlene er 29,3 MNOK til finansiering av kjerneaktivitetene og 12,5 til tilpasning av datasystemer.

Både prosjekteierne og deres produsenter bidrar med en betydelig egenfinansiering. Dette er blant annet timer til prosjektoppfølgning, utvikling av og deltakelse på kompetansetilbud, samt informasjonsflyt og kompetanse fra relevante prosjekter.

Tabell 4 Finansieringsplan per år fordelt på egenfinansiering og offentlig finansiering

Finansieringskilde		2022	2023	2024	
Egenfinansiering prosjektadministrasjon					
	Gartnerhallen	110 000	105 000	115 000	
	Nordgrønt	55 000	55 000	60 000	
	Produsentforeningen 1909	29 000	27 000	29 000	
	Norges Bondelag	110 000	105 000	115 000	
	Norsk Bonde- og Småbrukarlag	29 000	27 000	29 000	
Egenfinansiering FoU-prosjekter		6 000 000			
Egenfinansiering alle produsentene		792 000	4 181 000	10 027 000	
Sum egenfinansiering		7 125 000	4 500 000	10 375 000	
Egenfinansiering		7 125 000	4 500 000	10 375 000	22 000 000
Offentlig finansiering*		22 500 000	10 000 000	9 325 000	41 825 000
Totalsum		29 625 000	14 500 000	19 700 000	63 825 000

* "Grøntsektoren mot 2035" foreslår Klima- og miljøprogrammet

Prosjekteierne er kjent med at finansiering av prosjektet kan berøre statsstøtteregelverket. Prosjektet er i sin helhet rettet mot produsentleddet. Den første hoveddelen er rettet mot selve produksjonen og den andre hoveddelen er rettet mot produsentene.

Målgrupper og nytteverdi

Hovedmålgruppen for satsingen er grønprodusentene tilknyttet Gartnerhallen, Nordgrønt, Produsentforeningen 1909, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Resultatene fra hovedprosjektet vil også være viktig for Landbruksdirektoratet, Landbruks- og matdepartementet og andre stakeholders. I tillegg vil de være viktige for alle aktørene i Norsk Grønt, samt andre som skal bidra til å oppfylle grøntprodusentenes bærekraftsmål.

Dagens norskandel for frukt, bær, poteter og grønnsaker er ca. 35 % og den totale produksjonsverdien var i 2018 på 4,7 mrd. kroner, regnet som oppgjørpris til produsent (8). «Grøntsektoren mot 2035» fastsatte et mål om økt norskandel på 50 %, og en vellykket bærekraftsatsing er svært viktig for å nå dette målet. Dette utgjør en potensiell omsetningsøkning på 2,35 mrd. kroner for norske grøntprodusenter.

Forbrukertrendene viser økt fokus på plantebasert kosthold og norskproduserte matvarer, kombinert med et krav om bærekraftig produksjon. De norske grøntprodusentene vil kunne imøtekomme disse forbrukerønskene gjennom et vellykket hovedprosjekt.

Andre effekter av hovedprosjektet er etablering av stolthet og et minimumsnivå av kompetanse blant produsentene. Dette vil stimulere til rekruttering, som igjen kan sikre og øke selvforsyningsgraden. En mer bærekraftig grøntproduksjon kan også gi stor samfunnsnytte, gjennom blant annet reduserte klimautslipp, økt karbonbinding og økt biologisk mangfold.

Plan for kommunikasjon og kunnskapsdeling fra prosjektet

Hele den andre hoveddelen i hovedprosjektet omhandler kompetanse og kompetansebygging. Dermed vil kommunikasjon være et viktig verktøy. Kommunikasjon og kunnskapsdeling er et bærende element for å skape engasjement, entusiasme og eierskapet til satsingen. Kommunikasjon med og til produsentene vil utgjøre en hovedandel av kommunikasjonen i prosjektet, for å lykkes med å skape konkurransefortrinnet for norsk grøntproduksjon.

Formidling mot forbruker og andre deler av samfunnet vil skje i nært samarbeid med forprosjekt 'Økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt', og eventuelt påfølgende hovedprosjekt. Prosjektet vil også samarbeide om kommunikasjon av budskap med andre prosjekter knyttet til «Grøntsektoren mot 2035», som for eksempel prosjekter knyttet til offentlig innkjøp.

Formidling fra prosjektet vil foregå gjennom prosjekteiernes etablerte informasjonskanaler og den nye kunnskapsportalen som er utviklet av prosjektet. I tillegg vil status for nå-situasjonen, tiltak og resultater fra prosjektet formidles gjennom fagtidsskrifter, dagspresse, på fagmøter, konferanser og andre arrangement.

Risikovurdering

I forprosjektet har aktørene hele tiden vært samstemte og enige om hovedmålet. Det vurderes derfor å være lite risiko knyttet til en felles ambisjon om å bygge bærekraft som konkurransefortrinn. Det er lagt opp til rask oppstart av prosjektet og analysefasen. Det er en risiko for at prosjekteierne ikke lykkes med å rekruttere ressurser til prosjektledelse raskt nok.

Det er risiko for at del 1, fase 1 velger ut fokusområder med tilhørende indikatorer som gjennom arbeidet med bærekraft som konkurransefortrinn viser seg å ikke være relevante eller som ikke vil styrke konkurransekraften. Risikoen reduseres ved å velge et noe høyere antall fokusområder.

EUs Farm to Fork-strategi, Landbrukets klimaavtale og bærekraftambisjoner hos grossister og varehandel har satt mål for bærekraft i produsentleddet. Det er risiko for at summen av disse ambisjonene er større enn det prosjektet vil klare å levere i løpet av tre år.

Tidsbildet for tilpasning av dataverktøyene: Utviklingen av dataverktøyene skal være ferdigstilt i løpet av prosjektets første 15 måneder. Det er knyttet risiko til at dette arbeidet vil ta lenger tid, og at dette kan medføre forsinket dokumentasjon av nå-situasjonen.

Videre arbeid

Etter hovedprosjektets avslutning vil produsentorganisasjonene bruke resultatene og erfaringene videre i sitt eget bærekraftarbeid, og vil tilpasse videre bærekraftarbeid til sine virksomheter. Samhandling og felles arbeid videre mot 2035 vil etter prosjektets avslutning foregå i Norsk Grønt, der alle prosjekteierne er aktører. Den aller viktigste videreføringen vil grøntprodusentene selv stå for, ved at de har styrket sin kompetanse på bærekraft og innarbeidet anvendelse av bærekraftige produksjonsmetoder i hele driften sin.

Referanser

1. FN-sambandet. FNs bærekraftsmål. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal> (19.02.2021)
2. Regjeringen. Green Deal. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2020/feb/green-deal/id2689681/> (17.02.2020)
3. European Commission. A European Green Deal _ Striving to be the first climate-neutral continent. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (18.02.2021)
4. Regjeringen.no. Farm to Fork - strategien - Rapport fra konferanse. www.regjeringen.no/no/aktuelt/farm-to-forkstrategien--rapport-fra-konferanse/id2773001/ (11.12.2020)
5. European Commission. Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf (15.02.2021)
6. Norges Bondelag. Landbrukets Klimaplan. www.bondelaget.no/klima/landbrukets-klimaplan (15.02.2021)
7. IPSOS: Norske Spisefakta 2018. www.ipsos.com/nb-no/norske-spisefakta-2018-frokost-hver-dag-taco-hver-fredag (15.02.2021)
8. Rapport fra Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren. Grøntsektoren mot 2035 - sammen for økt konkurransekraft, økt etterspørsel og mer norsk. (26.03.2020) www.landbruksdirektoratet.no/nb/filarkiv/rapporter/Gr%C3%B8ntsektoren%20mot%202035.pdf

Bærekraft
- norsk konkurransefortrinn

